

EĞİTİMSEL ARAŞTIRMANIN EĞİTİMSEL SORUNLARIN ÇÖZÜMÜNE UYGULANMASI

Doç. Dr. Ali BALCI*

Giriş

İnsanlar, tarih boyunca farklı dönemlerde tür ve yoğunluğu değişmekle beraber pek çok sorunla yüz yüze gelmişlerdir. İlk insanın belki de en önemli sorunu fizyolojik ihtiyaçlarını doyurmaktır. Günümüz insanı ise genelde ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre değişmekle beraber fizyolojik ihtiyaçları yanında daha üst düzeyli ihtiyaçlarını karşılama çabasıdadır. Sevgi, yeteneklerini kullanabilme, kendine saygı, kendini gerçekleştirme ve benzerleri, üst düzeyli ihtiyaçlar arasındadır. İnsanın, hangi gelişmişlik düzeyinde olursa olsun tüm ihtiyaçlarını karşılayabildiği bir toplum, devir ya da dönem olmamıştır, olmayacak gibi de görünmektedir. İlk insan gibi çağdaş insan da sürekli sorunlarına çare bulma çabasıdadır. Bu şimdiye dek böyle olmuş ve böyle devam edecek bir süreçtir.

İnsanlar sorunlarına çözüm bulmada çeşitli yolları denemişlerdir. Bunları kısaca şöyle betimlemek mümkündür: 1) Otoriteye başvurma: Sorunları çözmede bilgi, görgü ve deneyimlerine inanılan, güvenilen kimselerden yararlanma. İnsanlar değişik dönemlerde kimi zaman büyüciye, kimi zaman din adamına, bazen de daha deneyimli yaşlılara sorunlarını iletmişlerdir. Günümüz insanı ise bu yolu, uzmanlara giderek kullanmaktadır. 2) Kendine başvurma: Kişinin kendi bilgi ve deneyimlerine güvenmesi, otorite kabul edilenler kadar kendini bir konuda yeterli görmesi ve sorunlarını kendini otorite görerek çözmeye çalışmasıdır. 3) Örnek izleme: Belli bir sorunla karşılaşıldığında, aynı sorunla karşılaşan başkalarının çözüm yolunu kullanmadır. Sorunlara çözüm yollarının geleneklerde bulunduğuna inanılır bu yaklaşımda. Kişi burada pasif bir durumda olup, sorunu aktif bir şekilde çözmeye gayreti içinde değildir. Bu yaklaşımın sürekli değişen ve gelişen durumlara uygulanması

* Eğitim Yönetimi ve Planlaması Bölümü Öğretim Üyesi

zor, hatta imkânsız gibidir. Ancak tekrarlı durumlara uygulanması mümkündür. 4) Araştırma: Kişinin sorunlarını çözmeye bilimsel araştırma yaklaşımını uygulamasıdır. Sistemli ve nesnel süreçleri (empirik yaklaşımı) uygulayarak gerekli verilerin toplanması, bunların sınıflandırma, analiz ve yorumlardan geçirildikten sonra sorun çözmeye kullanılması yaklaşımıdır bu (Karasar, 1982, s: 4-5; McMillan and Schumacher, 1984, s. 3). Başkaları da ilâve edilebilecek olan bu yaklaşımlardan ilk üçü, kimi sorunlar için pratik ve rasyonel görülerek çağdaş insan tarafından da zaman zaman uygulanır. Ancak, günümüz insanından, bilimsel bilgiye ulaşma ve onu sorun çözmeye kullanmadaki aktif rolü nedeniyle bilimsel araştırma yaklaşımını uygulaması beklenir.

Bilindiği gibi çeşitli ölçütlere uygun olarak yapılan sınıflandırmalara göre farklı araştırma türleri mevcuttur. Örneğin işlevlerine göre araştırmalar temel, uygulamalı ve değerlendirme araştırmaları diye sınıflandırılmıştır (McMillan and Schumacher, 1984, s.9). Araştırma modeline göre de araştırmalar tarama-betimleme ve deneysel olmak üzere iki genel grupta toplanmıştır (Karasar, 1982, s. 80).

Bu yazıda deneysel araştırmalar bir kenara bırakılarak betimsel araştırmalar ve bunların eğitimsel sorunların çözümünde kullanılması tartışılmaya çalışılacaktır.

Betimsel Araştırma

Tanımı ve Ayırıcı Özellikleri

Betimsel araştırma, var olan bir olayı nicel (sayıları kullanarak) ya da nitel (bir birey ya da grubun özelliklerini ortaya koyarak) yönden betimleyen bir araştırma türüdür (McMillan and Schumacher, 1984, s. 26). Daha bir kısa tanımla geçmişte ve bugün var olan bir olay ya da durumu, var olduğu şekilde tanımlayan bir araştırmadır betimsel araştırma (Karasar, 1982, s. 80). Betimsel araştırmanın amacı evrenin, ya da ondan çekilen yansız bir örneklemin doğru bir tanıma ulaşmaktır (Simon and Burstein, 1985, s. 167).

Betimsel araştırmanın belli başlı ayırıcı özellikleri şunlardır (Willimsan et al., 1979; Karasar, 1972; Kaptan, 1982; McMillan and Schumacher, 1984):

1- Araştırılan konu, olay, ya da nesne kendi doğal koşulları içinde var olduğu şekliyle gözlemlenir. Denek ya da denemelerin manipulas-

yonu yoktur. Bu demektir ki araştırmacı dışardan bir müdahalede bulunmaz; pasif bir gözlemci rolündedir.

2- Betimsel araştırmalarla genelde evrenin bir ya da daha çok boyutunun doğru bir sayısal betimlemesi yapılır. Bazen de nedensel (tentative) bir ilişki kurulmaya çalışılır. Ancak bu ilişki, belli bir neden-sonuç türü olmaktan çok, bir dereceye dek bir kestirim sağlar. Bu demektir ki özellikle deneysel araştırmanın yapılamayacağı durum ya da koşullarda, betimsel araştırma, sınırları bilinmek koşulu ile bir dereceye kadar neden-sonuç ilişkisi biçiminde görülebilir.

3- Bu tür araştırmalar genelde evrenin temsil gücü yüksek bir örnekleme üzerinde yapılır. Kimi kez de evrenin tamamı üzerinde yapılır. Evrenin tamamı üzerinde araştırma yapmanın avantajı doğrudur. Örneklem üzerinde çalışma ise, ekonomi yanında daha iyi kontrol imkanı sağlar.

4- Bu tür araştırmalarda kullanılan örneklem, deneysel, gözlem ya da yoğun mülakat araştırmalarında kullanılanlara göre daha büyük tutulur. Evrenin benzersizliğini sağlama ve araştırmada istenmeyen değişkenlerin kontrolü sorunu bunu gerektirmektedir.

5- Betimsel araştırmalar, kullanılan bilgi toplama araçları bakımından da farklılık gösterir. Yüz yüze mülakat, anket ve telefon mülakatları bu tür araştırmalarda en sık kullanılan tekniklerdir.

6- Betimsel araştırmalarda veriler genelde çok sayıda obje ya da denek üzerinde ve bir anda toplanır.

7- Bu tür araştırmalarda "Durum nedir?", "Nerede bulunulmaktadır?", "Ne yapılmak isteniyor?", "Nereye, hangi yöne gidilmeli?" "Oraya nasıl gidilir?" gibi sorulara cevap bulunmak istenir. Dolayısıyla amaçlar genelde hipotez yerine soru cümlesi biçiminde ifade edilir: "Nedi"?, "Nedir?" "Ne ile ilgilidir?" ve bunun gibi sorulardır bunlar.

8- Betimsel araştırmalarda araştırmacı doğrudan nesne ya da bireyi gözleyeceği gibi, önceden tutulmuş kayıt ve kaynaklara da gidebilir.

9- Betimsel araştırmalarda sadece insanların değil şeylerin de tanımlanması yapılabilir. Örneğin arıların davranışının araştırılması, kütüphane çalışması insanların dışında yapılan betimsel araştırmalardır. Araştırmacı insanlar üzerinde veri toplarken gözlem yapar, ya da soru sorar. Oysa insan dışı şeylerin betimlenmesi genelde gözlemle olur.

10- Betimsel araştırmalarda çoğunlukla tarama araştırması yapılır. Böylece var olan durum ortaya konur. Ancak betimsel araştırmalar tarama araştırmaları ile sınırlı değildir. Örnek olay çalışmalarını, geriye bakış araştırmaları, tarihsel, betimsel ve kütüphane araştırmaları, ilişki araştırmaları bu kapsama girer. Bir betimsel araştırma ile demografik veri elde edilebilir. Çoğu kere de çeşitli grupların tutum, inanç, kanı, ilgi, görüş ve davranışları, bu tür araştırmalara konu edilebilir. Bunlara göre de bu tür araştırmalar sınıflandırılabilir.

11- Betimsel araştırmalar temelde bir araştırmaya yeni başlandığında gereklidir. Problem tanımlanarak daha ileri araştırma için gerekli ipuçları elde edilir böylece. Betimsel araştırmanın yer almadığı bir araştırma türü yoktur. Oysa sadece betimlemeden ibaret bir araştırma olabilir.

12- Betimsel araştırmalarda karşılaştırma için her bakımdan benzer iki grubun bulunması ve olaylar arasındaki nedenselliğin açıklanabilmesi gibi güçlükler vardır. Ayrıca geçerli ve güvenilir veri bulma ve kontrol güçlükleri bu tür araştırmaların iki temel sınırlılığını oluşturur.

Araştırmalar arasındaki Yeri

Betimsel araştırmanın bilime ve pratiğe katkıları büyüktür. Betimleme olayları, obje ve sorunları anlama ve anlatmanın ilk aşamasını oluşturur. Bilimsel etkinlikler olayların betimlenmesi ile başlar (Kaptan, 1982, s. 63).

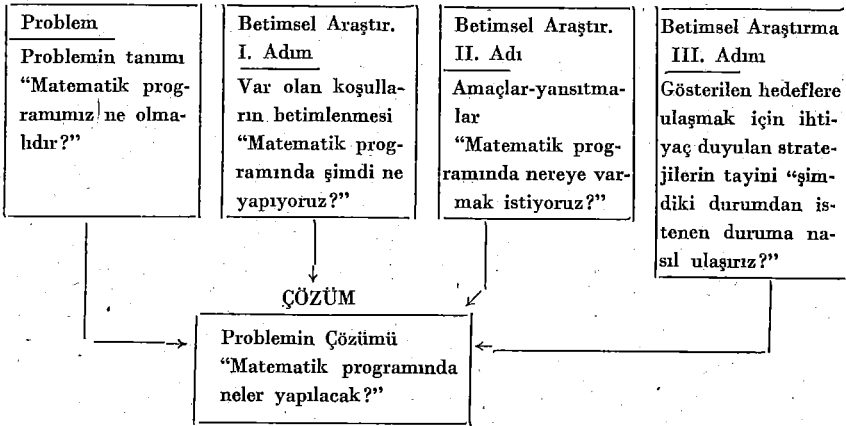
Betimsel araştırma, araştırma türleri hiyerarşisinde nerede yer alır? Bu soruya, "kullanılan ölçütlere göre değişir" diye cevap vermek mümkün görülmektedir. Ölçüt olarak, "bilimsel gelişme" alınırsa, örneğin deneysel araştırma betimsel araştırmanın önünde yer alır. Eğer ölçüt "karar alma" ve "kullanım sıklığı" ise betimsel araştırma belki de diğer araştırma türlerinin önüne geçecektir. Çağdaş yaşamda sıkça, hızlı değişme ve gelişmeler için karar vermek gereklidir. Kararlardaki isabet derecesi ise geçerli ve güvenilir bilgiyi elde etmeye bağlıdır. İşte betimsel araştırma, büyük oranda, bu amaç için istenen araştırma türüdür. Bu nedenle de sıkça kullanılır (DeVries, 1973, s. 1).

Bilimsel Araştırmanın Sorun Çözme Uygulanışı

Eğitimsel sorunlara çözüm getirmede, eğitimsel değişme ve yeniliklerin uygulamaya konulmasında betimsel araştırmanın kullanılması olaşılığı yüksektir. Okul yöneticileri, öğretmen ve araştırmacılar okulun

yönetimi, çeşitli ders ya da kursların açılması, okula bir yenilik getirilmesi ya da bir değişikliğe gidilmesi gibi konulara ilişkin çeşitli sorunların çözümünde bu tür araştırmadan yararlanabilirler. Bir soruna çözüm bulmak için önce "mevcut durum"un araştırılması gereklidir. Betimsel araştırmanın başlıca uğraşı alanlarından biridir var olan durumun ortaya konulması. "Durum nedir?", ya da "var olan durum nedir." sorularına cevap bulunmaya çalışılır. Mevcut olan uygulama, süreç, görüş ve koşulların saptanması yoluna gidilir. Betimsel araştırmanın önemli uğraşı alanlarından biri de, şimdiki durumdan *nereye gidilmek istendiğini* kararlaştırmaktır. "Amaç nedir?", "İstekler neler olabilir?", "ihtiyaçlar nelerdir?", "Hangi imkanlar daha uygundur?" gibi sorulara cevap aranır bu uğraşı alanında. Ayrıca gidilmek istenen yere *nasıl* gidilebileceğinin saptanması da betimsel araştırmanın temel uğraşı alanlarından bir diğeridir. "Amaca nasıl ulaşılabilir?", "aynı durumdaki başkaları neler yapmışlar?", "uzman ve araştırma bulguları neler söylüyor bu konuda?" bu uğraşı alanında cevaplandırılması gerekli sorulardan bazılarıdır. Esasen araştırmacılar bir sorunun çözümüne giriştiklerinde genelde bu üç uğraşı alanına giren sorulara cevap bulmak isterler. İşte bu sorulara gerekli cevabı verebilmek için ihtiyaç duyulan bilgiyi betimsel araştırma sağlayabilir (DeVries, 1973, s. 1; Kaptan, 1982, ss: 63-64).

Bir eğitimsel sorunun çözümünde betimsel araştırmanın kullanılması DeVries (1973) tarafından aşağıdaki modelle gösterilmiştir.

Şekil 1: Problem Çözmede Betimsel Araştırmanın Kullanılması Modeli
DeVries, 1973, s. 4.

Model genelde pek çok eğitimsel sorununun çözümünde kullanılabilir nitelikte görülebilir. Çünkü, çoğu eğitimsel sorunlar temelde çok boyutlu olup çözümleri için “ne”, “nereye ve “nasıl” sorularının cevaplanması gereklidir.

Modelin belki de can alıcı aşaması, üçüncü adımda gösterilen, buradan gidilmek istenen yere nasıl gidileceğinin ortaya konmasıdır. Bu aşamanın gerektirdiği bilgiler çoğunca I. ve II. adımda toplanan bilgilere bağlıdır. Burada araştırmacının toplanan bilgileri örgütleme ve analiz süreçlerinden geçirerek sağlıklı bulgulara ulaşması beklenir. İşte bu bulgular modelin son aşamasına cevap olabilecektir (DeVries, 1973, s.3).

Betimsel araştırmanın bir eğitimsel sorunun çözümüne uygulanmasını, DeVries (1973)'in modelinden esinlenerek şöyle bir örnek üzerinde göstermek mümkündür:

X- okulunda istatistik öğretiminin niteliğinin düştüğünden yakınıyor. Okul yönetimi, istatistik öğretiminin niteliğinin yükseltilmesi için bir alternatif olarak bilgisayar destekli öğretime geçmek istiyor. Bu durumda okul yönetimi şu iki soruya cevap bulmak durumundadır:

- 1) Mevcut istatistik öğretimi uygulamasında bir değişiklik gerekli mi?
- 2) Eğer bu soruya “evet” cevabı veriliyorsa ne tür bir istatistik öğretimi programı uygulanmalıdır?

Okul yönetiminin bu iki tür soruya cevap verebilmesi, betimsel araştırmanın aşağıdaki aşamalarındaki sorulara cevap bulunmasına bağlı olacaktır:

I- İstatistik öğretiminin mevcut durumunun ortaya konulması. Betimsel araştırmanın bu ilk adımında mevcut duruma ilişkin doğru bilgi toplama çabasına girilir. X-okulundaki istatistik öğretiminin mevcut durumuna ilişkin veriler, başlıca şu sorularla ortaya çıkarılabilir.

1. İstatistik öğretimi alanına giren başlıca etkinlikler nelerdir?
2. Bu etkinlikler amaçlanan biçimde etkin bir şekilde gerçekleştirilebiliyor mu?
3. İstatistik hocalarının deneyim ve yeterlik düzeyleri nasıldır?
4. İstatistik hocalarının hizmet içi eğitimleri ne sıklıkta yapılıyor?
5. İstatistik öğretimi için ne gibi araç ve gereçler var?
6. İstatistik öğretiminde sınıfların öğrenci mevcudu ne kadar?

7. İstatistik öğretiminde uygulama yaptırılmakta mı?
8. İstatistik hocalarına göre istatistik öğretiminde aksayan yönler nelerdir?
9. İstatistik öğretimi için akademik kadro yeterli mi?
10. Öğrencilere göre mevcut istatistik öğretiminde aksayan yönler nelerdir?
11. İstatistik öğretimi sınıflarında başarı düzeyi nedir?
12. İstatistik hocaları istatistik öğretiminden doyum sağlıyorlar mı?

II- Betimsel araştırmada ikinci adım, nereye gidilmek istendiğinin ortaya konmasıdır. Bu aşamada istatistik öğretiminde istenen duruma ulaşılabilmesi için bilgisayar destekli istatistik öğretimi konusunda gerekli verilerin toplanması beklenir. Bu amaçla aşağıdaki gibi bir dizi soruya cevap bulunması gereklidir.

1. Bilgisayarla istatistik öğretiminin, istatistik öğretiminin niteliğine katkısı ne olacaktır?
2. Bilgisayar destekli istatistik öğretiminin maliyeti ne olacaktır?
3. Bilgisayarla istatistik öğretimi için istatistik hocaları bilgisayar eğitiminden geçmeli mi?
4. Bilgisayarlar kim tarafından kullanılacak?
5. Bilgisayar destekli istatistik öğretimi uygulama örnekleri var mı?
6. Bilgisayar destekli istatistik öğretimine ilişkin yapılmış araştırmalar var mı, varsa bulguları nedir?
7. Bilgisayar destekli istatistik öğretimi gelecek yıllarda istatistik öğretimi etkinliklerinde bir değişme ve gelişmeye yol açacak mı?
8. Bilgisayar destekli istatistik öğretimi, bilgisayar dışında başka ca kaynak ve donanım gerektiriyor mu?
9. Bilgisayar destekli istatistik öğretimi, mevcut istatistik hocaları dışında yeni personel gerektiriyor mu?
10. Bilgisayar destekli istatistik öğretimi, bilgisayar program yazımı, işletilmesi konularında danışmanlık hizmetleri gerektiriyor mu?
11. Bilgisayar destekli istatistik öğretimine istatistik hocalarının tutumu ne olacak?

12. Bilgisayar destekli istatistik öğretimine öğrencilerin tutumları ne olacak?

13. Uzmanlara göre bilgisayar destekli istatistik öğretiminde isim yapmış programlar nelerdir; bunların değerlendirilmesi sonuçları nedir?

III- Yukarıda da vurgulandığı gibi betimsel araştırmada üçüncü temel adıma ulaşabilmek için, yani "Gitmek istediğimiz yere şimdi bulunduğumuz yerden nasıl gideriz?" sorusuna cevap bulabilmek için, buraya kadar sözü edilen ilk iki temel adımda toplanan verilerin *analizi* gerekecektir. Kısaca problem çözmeye bu aşamada çatal bir yol ağzında bulunmaktadır. Mevcut istatistik öğretimi uygulamalarını sürdürmeye, ya da bunların yerine bilgisayar destekli istatistik öğretimi uygulamasına geçmeye karar vermek zorunluğu doğacaktır. Betimsel araştırmayı sadece doğru bilgilerin toplanması ve mevcut koşulların betimlenmesi süreci olarak görmemek gereklidir. Betimsel araştırmada belki de asıl olanı, verilerin örgütlenip analiz edilerek bazı bulgu ve sonuçlara ulaşmaktır. Aksi halde süreç tamamlanmış olmaz. Sırası ile bu sonuçlar da betimsel araştırmanın ilk iki aşamasında ulaşılan bulgular arasında bazı ilişkilerin tanımlanması ve kestirime imkân verir. Betimsel araştırmanın bu üçüncü adımının tamamlanması ile mevcut istatistik öğretimine ilişkin aşağıdaki şu üç sonuçtan birine ulaşılabilecektir:

1. İstatistik öğretiminde mevcut uygulama sürdürülecektir.
2. İstatistik öğretiminde mevcut uygulama sürdürülmekle beraber bazı değişimler olacaktır.
3. Mevcut uygulama kaldırılarak bilgisayar destekli istatistik öğretimi uygulamasına gidilecektir.

Özetlenirse betimsel araştırmanın üçüncü adımına I. ve II. adımda toplanan bilgilerin analizi ile ulaşılabilecektir. Eğer mevcut uygulama sürdürülecekse, araştırma süreci son bulacaktır. Diğer iki sonuç uygulanacaksa, yeni uygulamanın ek maliyeti, personelin eğitimi gerekiyorsa ne zaman eğitileceği, yeni programın nasıl uygulanacağı gibi noktaların göz önünde bulundurulması gerekli olacaktır.

Bazı Uygulama Örnekleri

Betimsel araştırmanın eğitimsel sorunların çözümüne uygulanması örnekleri mevcuttur. Esasen bu uygulamaya başta eğitim yöneticilerinin yabancı olmaması beklenir. Eğitim yöneticisinin planlama sürecini uy-

gulamaya koyması ile betimsel araştırmanın bir eğitim sorununa çözüm getirmede uygulanması arasında bir benzerlik kurulabilir. Genel düzeyde planlama, mevcut durumdan istenen duruma ulaşabilmek için gerekli araç, gereç, insangücü ve paranın ortaya konması sürecidir, diye tanımlanabilir. Bu durumda da yöneticinin, önce mevcut durumu ortaya koymak için bir durum saptaması yapması, sonra istenen durumu ortaya koyucu hedefleri belirlemesi, en sonra da istenen durumdan hedeflenen duruma götürücü araç, gereç, insangücü ve para gibi imkânları belirlemesi gerekir. Esasen son aşama, gerekli stratejilerin saptanması olayıdır.

Yine etkin yönetim tekniklerinden biri olan maliyet / etkililik çözümlenmesi (hizmet üretimine daha uygundur) ile de betimsel araştırma arasında bir dereceye dek bir benzerlik kurulabilir. Bir değişime gitmek için, değişimin maliyeti ile değişimin getireceği yararların karşılaştırılması olayıdır maliyet / etkililik çözümlenmesi. Görünen odur ki, bu tür bir çözümlenme, betimsel araştırmanın büyük oranda II. ve III. adımlarına karşılık gelmektedir.

Bir diğer benzerlik de bir yönetimsel teknik olan program-bütçe ile kurulabilir. Bilindiği gibi program bütçede, bütçe hazırlamada yönetimsel birimler yerine program etkinlikleri esas alınmaktadır. Bir eğitim programının amaç ya da amaçlarının saptanması, bu amaçlara götürücü etkinliklerin ayrıntılı olarak belirtilmesi, sonra da bu etkinliklerin gerektirdiği parasal kaynakların saptanması olayı demek olan program-bütçe uygulanmasında da betimsel araştırmanın en azından ilk iki adımının uygulanmasını görmek mümkündür.

Aynı şekilde önemli bir yönetimsel teknik olan PERT (Program Değerlendirme ve Gözden Geçirme Tekniği) temelde bir amaca götürücü alternatif çözüm yollarından en rasyonel olanının seçimi sürecidir. Bu amaçla mevcut durumun saptanmasından yararlanarak amaçlar belirlenir. Amaca götürücü bir programın (alternatif yol) ne tür etkinlikler ya da iş paketi gerektireceği, bu etkinlikler ya da iş paketlerinin ne kadar süreyi ve insangücü, araç-gereç ve parasal kaynak gerektireceği saptanır. Sonra da alternatif programlar arasından en rasyonelinin seçimi yoluna gidilir. Görüldüğü gibi PERT uygulamasında betimsel araştırmanın tüm adımları yer almaktadır.

Sonuç

Yukarıdaki örnekler betimsel araştırmanın eğitimsel ve eğitim yönetimsel pek çok sorunun çözümünde uygulanabilirliği bulunduğunu

göstermektedir. O halde eğitimcilerin ve eğitim yöneticilerinin betimsel araştırmanın sorun çözmede uygulanması konusunda bilgili ve becerili olmaları gerekmektedir. Esasen bu, bilimsel yaklaşımı eğitimsel uygulamalarda rehber alma olayıdır.

Yararlanılan Kaynaklar

- DeVries, Ted, "Descriptive Research and Problem Solving", *Methods and Techniques of Educational Research*. Ed. Ralph H. Jones, Illinois: Indiana State University, 1973.
- McMillan, James H. and Sally Schumacher, *Research in Education: A Conceptual Introduction*. Boston and Toronto: Little Brown and Company, 1984.
- Kaptan, Saim. *Bilimsel Araştırma Teknikleri ve İstatistik Yöntemleri*. Ankara: Rehber Yayınevi, 1982.
- Karasar, Niyazi. *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler*. Ankara: 1982.
- Simon, Julian L. and Paul Berstein. *Basic Research Methods in Social Science*. Third edition. New York: Random House, 1985.
- Williamson, John B., David Karp and John R. Dalphin. *The Research Craft: An Introduction to Social Science Methods*. Boston and Toronto: Little Brown and Company, 1977.